

Hij weet straks komt deze of die gewichtige kwestie aan de orde, daarom mag bij dit betrekkelijk weinig belangrijke punt slechts even worden stilgestaan.

Van een aktefisch vol met getypte gereede rapporten gaat een psychologische werking uit.

Wij zijn er van verzekerd, dat zulk een tijdsverdeling resultaten zou opleveren, die en den kerken in het gemeen en dien kerken, wier predikant naar de Synode werd afgevaardigd en den maatschappelijke arbeid der broeders ouderlingen en den gezinnen der Synodeleden ten goede komen.

— Gereformeerde beginselen. I.

Dezen zomer kwam weer eens ter sprake de kwestie van de formulering der Gereformeerde beginselen.

Eigenlijk staat deze kwestie aldoor op de dagorde. Men mag er soms over heen lezen, men mag oordeelen; vandaag komen we er niet aan toe, maar de kwestie zelf is niet uit te wisschen.

Toch mogen we er ons niet aan gewennen, dat zij altoos op het agendum van den dag prijkt, maar om des tijds en der moeilijkheid wil onaangeroerd wordt gelaten.

Daarom gaven we uiting aan de hoop, dat er eens een opzettelijke gelegenheid werd geschapen om haar onder de oogen te zien.

In een kort debat is dat niet mogelijk.

Door delibereren in de pers bereikt men ook niet het gewenschte effect.

Het liefst zagen we haar min of meer officieel aan de orde gesteld.

Dat verhoogt de belangstelling.

Dat scherpt de denkkracht.

Dat opent het uitzicht op verder reikende gevolgen.

Velen zullen zich herinneren, dat de Senaat der Vrije Universiteit in 1895, waarvan wijlen Dr. Kuyper destijds Abactis was een belangrijke uiteenzetting heeft gegeven.

De J. C. Rullmann drukt haar nog eens af in het „Gereformeerd Jongelingsblad“.

Wij willen haar hier overnemen.

Want al zijn we van meening, dat dit onderwerp op andere wijze behoort te worden aangesneden dan in de pers, toch behoort de laatste zich in deze niet tot geheelonthouding te verbinden.

Wij willen gaarne bij de stellingen, welke dr. Kuyper publiceerde, eenige kanttekeningen maken. Hier volgen de stellingen:

1.

Onder Gereformeerde beginselen is in Art. 2 der Statuten te verstaan: de beginselen van het Calvinisme.

Al wordt toch niet ontkend, dat de naam van „Gereformeerd“ ook wel gebezigd is ter aanduiding van het Zwinglianisme, en op Duitschen bodem een ten deele Melancthonische strooming dekte, ja, zelfs hier te lande met zekere voorliefde door de Arminianen werd aangegrepen, historisch staat niettemin vast, dat het Calvinisme op Gereformeerd terrein de meest principieele uiting van het Gereformeerde leven vertoont, zoodat dit hieruit, en niet uit zijn zwakkere en minder zuivere formaten moet gekend worden; terwijl voorts het tweede gedeelte van Art. 2, waarin voor de Theologische faculteit de Gereformeerde beginselen nader aan de Formulieren van Eenigheid der streng Calvinistische kerken in Nederland gebonden worden, niet slechts deze opvatting bevestigt, maar zelfs elke andere uitsluit.

2.

Aangezien in Art. 2 der Statuten van Gereformeerde beginselen alleen in dien zin gesproken wordt, dat zij den grondslag van zeker onderwijs moeten uitmaken, zoo zijn hier onder beginselen te verstaan, niet die uitgangspunten welke in de feiten en in het wezen der dingen liggen, maar zulke beginselen, die in het bewustzijn de wereld der gedachte beheerschen.

Natuurlijk worden de uitgangspunten van het denken, die in de feiten en in het wezen der dingen ook voor het denken liggen, daarom niet buiten rekening gelaten, maar slechts uitgesproken, dat ze in den grondslag van het onderwijs eerst meerkomen nadat ze uitgedrukt zijn in den vorm der gedachte. Voorts wordt door den meervoudigen vorm niet ontkend, dat deze beginselen een gemeenschappelijke wortel hebben en alzoo organisch samenhangen, maar terwijl dit laatste erkend wordt, slechts aangeduid, dat de onderscheidene vakken van onderwijs in engeren zin afgeleide beginselen tot uitgangspunt hebben.

3.

„Gereformeerde beginselen“ mag niet uitsluitend verstaan worden in antithetischen zin, als kwam hierbij slechts datgene in aanmerking wat de Calvinistische richting van andere richtingen onderscheidt, zoodat hetgene haar met andere richtingen gemeenschappelijk is buiten beschouwing zou blijven; maar is aldus te begrijpen, dat Gereformeerde beginselen zijn die beheerschende uitgangspunten van ons denken, die geheel het menschelek leven, zoo als zich dit in Calvinistische kringen vertoont, verklaren en richten kunnen.

4.

Overmits het menschelek leven, in zijn Calvinistisch type, niet een nieuwe schepping is, maar opkomt in de historie; noch ook in zichzelf is opgesloten, maar in gedurige aanraking komt, ja, organisch samenhangt met het menschelek leven, dat in verwante of geheel vreemde of zelfs tegenovergestelde vormen optreedt, moet het ook in verband

met dat overige leven beschouwd worden en moeten de Gereformeerde beginselen tevens bij het onderwijs het uitgangspunt geven voor de juiste beschouwing van, en het rechte oordeel over dit voor- en buiten-Calvinistische leven.

5.

De Gereformeerde beginselen mogen niet, naar de wijze der Nominalisten, in onsamenvangenden zin worden opgevat, als ware hieronder te verstaan, hetgeen of bij Calvin of bij anderen Calvinist na hem, als bewust denkbeginzel is uitgesproken. Meer dan eenige andere richting is juist het Calvinisme tegen zulke oppervlakkige opvatting gekant. Van God en niet van den mensch ging de actie uit, die aan een deel der Christenheid den hoogersten levensvorm schonk, die in het Calvinisme belichaamd is. De gedachte, die bij deze actie Calvin en zijn geestesverwanten dreef, gaat boven hun persoonlijk denken uit. Zij zijn geleid door de motieven, die lang niet altijd tot hun persoonlijk bewustzijn, in al haar klaarheid, waren doorgedrongen. En allermint stelde helder inzicht in den organischen gedachtenaansluiting van deze motieven hen tot het formuleren van hun denkbeginzelen in staat.

Uit dien hoofde is het wetenschappelijk onderzoek naar de Calvinistische beginselen allermint afgevoerd, zoo we weten wat Calvin dacht; maar is dit dan eerst voleind, zoo we volledig en in juist verband die uitgangspunten voor ons denken, op elk terrein des levens, voor ons hebben, waaruit logisch consequent een denkwereld voortkomt, die het Calvinisme als levensverschijnsel ten volle dekt en in zijn verschillende levensuitingen verklaart.

6.

Hieruit volgt, dat bij het onderzoek naar de kennis der Gereformeerde beginselen zeer zeker ook te rekenen valt met hetgeen de oorspronkelijke en latere Calvinistische denkers als beginselen van hun denken hebben aangegeven; maar tevens dat hetgeen aldus door hen is uitgesproken aanvulling en critiek behoeft, en dat deze alleen te verkrijgen is door nauwkeurige bestudeering van het geheele complex van verschijnselen, waarin zich het menschelek leven van Calvinistisch type, zoo op kerkelijk als staatkundig, op huiselijk als maatschappelijk, op wetenschappelijk als aesthetisch gebied, geopenbaard heeft, en zulks in zijn oorsprong, zijn historisch verloop, en zijn huidige bestand.

7.

Bleek, dat achter deze verschillende verschijnselen geen gedachte school, of ook, dat de gedachten, die in deze onderscheidene verschijnselen zich belichaamen, onderling niet samenhangen, en alzoo niet tot vaste beginselen te herleiden waren, zoo zou hieruit volgen, dat er slechts van aphoristische verschijnselen, maar in geen geval van Gereformeerde of Calvinistische beginselen sprake kon zijn.

Ten einde in den zin van art. 2 der Statuten hooger onderwijs op den grondslag der Gereformeerde beginselen te kunnen geven, moet dus ondersteld, dat achter deze onderscheidene verschijnselen wel een gedachte schuilt, en dat deze onderscheidene gedachten wel tot beginselen te herleiden zijn, en dat deze beginselen wel onderling samenhangen.

Doel der methodologie van de Gereformeerde beginselen moet diensvolgens zijn, de gedachten, waaruit de kenmerkende verschijnselen van het Calvinisme zich verklaren laten, op te sporen, van deze gedachten uit door te dringen tot de beginselen, waaruit ze opkomen, en niet te rusten eer de wortel is blootgelegd, waaruit deze beginselen in organisch verband opspruiten.

8.

Onder „verschijnselen“ in de 6e en 7e stelling zijn te verstaan, niet enkel levensuitingen in engeren zin, maar evenzoo gewoonten en toestanden; en niet minder gedachtenuitingen, zoo over eigen leven, als over het vóór- en buiten-Calvinistische menschelek leven en denken.

9.

Overmits er „wisselwerking“ bestond tusschen de eigenaardige gesteldheid van het menschelek leven in die volkskringen, waar het Calvinisme ingang vond, en de Calvinistische geestesrichting zelve, levert het gemeenschappelijke in de eigenaardige gesteldheid van deze volkskringen een niet te vermaden bijdrage tot het rechte inzicht in de Gereformeerde beginselen.

10.

Bij het opsporen van de kennis der Gereformeerde beginselen uit het complex van de verschijnselen, die het Calvinistische leven, in onderscheidene landen en tijden, te aanschouwen geeft, is niet aan alle deze verschijnselen gelijke waardij toe te kennen.

Bij het afwegen dezer onderscheidene waardij, is rekening te houden met deze distinctiën:

1o. is te onderscheiden tusschen de uitingen van het Calvinistische leven in zijn middelpunt, en in den meer afgelegen omtrek; met dien verstande, dat de waarde, aan de verschijnselen te hechten, klimt, naar gelang ze dichter bij het centrum liggen, en daalt, naarmate ze meer den omtrek naderen;

2o. is te onderscheiden tusschen de formatie van het Calvinistische type in zijn opkomen, en tusschen de ontwikkeling van dit eens geformeerde type in zijn historisch verloop, met zijn vertakkingen, verzwakkingen en ontfaanderingen;

3o. is te onderscheiden tusschen hetgeen in deze levensuitingen essentieel en accidentieel is; en voor wat het laatste aangaat, is met name daarop te letten of en in hoeverre iets uit eigen beginsel opspruit, dan wel uit het verleden mee overgenomen is; of en in hoeverre iets uit het beginsel voortvloeide, dan wel accommodatie aan bestaande toestanden was; en zoo ook of en in hoeverre de zuivere doorwerking van dit beginsel belet werd door van elders geboden tegenstand of geoeffenden dwang;

4o. is te onderscheiden tusschen hetgeen Calvin

zelve met bewustheid inzagen en najaagden, en datgene, wat hen, zonder dat zij het genoegzaam helder inzagen, onbewust bewoog, voortdreef en leidde;

en 5o. is te onderscheiden tusschen hetgeen zij enkel thetisch en daardoor meer in algemeenen vorm uitspraken, en hetgeen zij ook antithetisch, en daardoor in scherper belijning, hebben uiteenzet.

11.

Voor zoover het Calvinisme over zichzelf heeft nagedacht, en ons de vrucht van dit denken in geschriften heeft achtergelaten, is de leidende gedachte van het Calvinisme te zoeken op Kerkelijk en Theologisch gebied; eensdeels, overmits op dit gebied de heel ons menschelek leven beheerschende vraagstukken thuisbehooren, en anderdeels, omdat het Calvinisme zich juist daardoor als principieele levensrichting openbaarde, dat 't begon met den strijd aan te binden op geloofsterrein.

Uit dien hoofde staat als eerste kenbron van het Calvinisme op den voorgrond die beschouwing over de Heilige Schrift en die uitlegging van haren inhoud waarvan de Belijdenisgeschriften der Gereformeerde Kerken ons getuigenis geven.

Buiten de Heilige Schrift kende het Calvinisme geen ons denken volstrektelijk beheerschend gezag; maar dat gezag der Heilige Schrift wilde het dan ook doen gelden zuiverlijk en in vollen omvang. Het bond zich daarom niet enkel aan wat letterlijk in dezen of genen tekst geschreven stond, maar ook aan de logische gevolgtrekkingen, die in die enkele teksten en in den samenhang dier teksten besloten lag, overmits het oordeelde, dat er geen Woord Gods kan zijn, zonder dat tevens alle logische gevolgtrekkingen uit dat Woord in dat Woord begrepen en alzoo mede bedoeld waren. En overmits nu en over de uitlegging van die teksten, en over hun samenhang, en over logische consequentiën, die er in besloten lagen, verschillende meeningen waren verkondigd, de één meer, de andere minder zuiver, en hieruit zeer uiteenlopende voorstellingen van den wille en de openbaring Gods ontstonden waren, heeft het Calvinisme in zijn Belijdenisgeschriften uitgesproken, hoe en op wat manier het gezag der Heilige Schrift, dat ons leven en denken moet beheerschen, te verstaan zij.

12.

Subsidiair komen hierbij in aanmerking de Liturgische formulieren der Gereformeerde kerken, haar Kerkenordeningen, en andere door haar Synoden genomen beslissingen, en de Dogmatische consensus van haar kundigste woordvoerders, zoo voor de leerstellige en zedekundige, als voor de kerkrechtelijke Godgeleerdheid; Calvijn, als de vader van heel deze geestesrichting, vooraan.

13.

Tweede hoofdbron voor de kennis van de Gereformeerde beginselen is de verzameling strijdgeschriften, waarin de Calvinisten het goed recht van hun belijdenis en van geheel hun levensbeschouwing verweerd hebben tegen verwanten of antithetische richtingen, met name tegenover de Roomschen, de Anabaptisten, de Libertijnen, de Socinianen, de Lutherischen, de Arminianen, de school van Saumur, de Independenten, de Cartesianen, de Coccejanen en de Spinozisten.

14.

Derde hoofdbron is de Historie van de Calvinistische kerken en volkeren, of ook van de Calvinistische groepen in landen, waar zij duurzaam vervolgd en ten laatste onderdrukt werden. En in verband hiermee de beschrijving van de toestanden en gewoonten, die zich, onder den invloed van het Calvinisme, op allerlei gebied des levens gevormd hebben; alsmede de levensbeschrijving van Calvinistische mannen en vrouwen.

15.

Vierde hoofdbron eindelijk is hetgeen op wetenschappelijk en aesthetisch gebied (dit laatste met name in de poëzie), over allerlei onderwerpen, en in allerlei vorm, in den loop der eeuwen, van Calvinistische zijde geleverd is.

16.

Overmits Art. 2 van de Statuten der Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden grondslag bedoelt een beoefening der onderscheidene wetenschappen op den grondslag der Gereformeerde beginselen voor onze tijd in het leven te roepen, is het vóór alle dingen noodig, dat aan die beginselen ook de beantwoording worde onttrokken van de vragen, die eerst sinds Kant's onderzoek van het kennende subject meer op den voorgrond zijn getreden, en die in de 16de eeuw zich nog aan niemand, en dus ook niet aan Calvijn, in die volle strekking voordeden. Over den aard en het wezen onzer kennis, over de wijze, waarop het kennend vermogen werkt, op het verband tusschen dit kennend vermogen en het te kennen voorwerp, over de grenzen onzer kennis, over de methode om kennis te erlangen, onderscheidenlijk bij de natuurlijke en de geestelijke wetenschappen, is bij onze vroegere Calvinisten geen genoegzaam bevredigend bescheid te vinden.

Toch mag ook de beantwoording van deze vragen, volgens Art. 2, niet van elders worden verwacht, maar moet zij worden ontkend aan de Gereformeerde beginselen. Om nu hiertoe te geraken, zijn de gegevens die van Calvinistische zijde, in verband met 'a menschen schepping naar den beelde Gods, zijn vastgesteld, zoo omtrent het wezen van den mensch en zijn vermogens, als omtrent de verhouding van ons kennis tot de kennis Gods, omtrent de verhouding van den mensch tot den kosmos, omtrent de verduistering van ons verstand en de verdonkering van onze wijsheid door de zonde, omtrent het verband tusschen natuurlijke en bijzonderlijk geopenbaarde kennis, omtrent de uitwerking der palingenesis en der illuminatio, omtrent de vormen die de creatuurlijke kennis bij de engelen en de gezaligden heeft — zóó bijeen te ver-